

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО. МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 340:347.9(479.24+477)

Агаєв Хусейн,
здобувач кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління персоналом,
м. Київ, Україна

**КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВИХ ОРГАНІВ
В АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА В УКРАЇНІ**

У статті висвітлюються конституційні основи діяльності судових органів в Азербайджанській Республіці та в Україні. Зазначається, що саме в судах відбувається застосування правових норм, виписаних у конституціях, тому їхня діяльність має бути відображена в основних законах республік. Визначаються відмінності в окремих положеннях конституційного статусу судової влади та діяльності судів в Україні і в Азербайджанській Республіці, внесено окремі пропозиції щодо вдосконалення їхньої діяльності.

Ключові слова: суд, судова влада, судова система, прокуратура, конституційні основи, регулювання діяльності судової влади, захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб.

Як в Україні, так і в Азербайджанській Республіці дослідники розглядають діяльність судових органів та прокуратури передусім як таку, що має здійснюватися тільки на основі вимог Конституції та відповідних законодавчих актів [1, 2]. Водночас наявна низка відмінностей у сфері визначення самого поняття судова влада та суди, а також прокуратури, адже ні в Україні, ні в Азербайджанській Республіці в конституціях не відображені всі аспекти діяльності таких органів [3].

Крім того, відбуваються дискусії щодо віднесення тих чи інших правоохоронних органів саме до системи правоохоронних органів. Окремі дослідники вважають, що суди і судова система відносяться до окремої гілки влади, яка має назву судової, і вони не можуть вважатися правоохоронними органами [4].

На нашу думку, судові органи відносяться до правоохоронних органів, проте вони відіграють головну роль в охороні прав і свобод фізичних та юридичних осіб.

Загалом судові органи як в Україні, так і в Азербайджанській Республіці розглядаються як відповідна система, яка має завдання з охорони та захисту прав і свобод громадян, забезпечення правопорядку та законності, а також боротьби з правопорушеннями та злочинністю.

Тому зазначена система має бути врегульована відповідними нормативними акта-

© Ahaiev Khusein, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.2\(60\).27](https://doi.org/10.36486/np.2023.2(60).27)

Issue 2(60) 2023

<http://naukaipravookhorona.com/>

ми. Крім того, враховуючи, що судові органи, а також прокуратура мають відповідне завдання щодо охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб і при цьому мають право застосовувати різні види примусу, то їхня діяльність має регулюватися найвищим законом – Конституцією.

Якщо ми порівняємо Конституцію України [5] та Азербайджанської Республіки [6], то побачимо, що в конституціях цих країн відображено діяльність двох правоохоронних органів суду та прокуратури.

При цьому зазначимо, що висвітлення діяльності правоохоронних органів в Україні та Азербайджанській Республіці здійснено по-різному. У Конституції України статті 124–131-2 присвячені діяльності суду і прокуратури.

Підхід до висвітлення діяльності суду в зазначених країнах у принципі майже то-тожний, проте є окремі відмінності. Наприклад, у конституції Азербайджанської Республіки виокремлено питання судової влади у главі VII. При цьому питання діяльності судової влади в більшості випадків досить чітко визначено.

Стаття 125 Конституції Азербайджанської Республіки визначає основні засади здійснення судової влади.

Серед них необхідно висвітлити такі:

1. Судову владу в Азербайджанській Республіці здійснюють тільки суди;
2. До судів в Азербайджанській Республіці відносяться такі: Конституційний Суд, Верховний Суд, апеляційні суди, загальні та спеціалізовані суди. При цьому провадження у справах здійснюється шляхом конституційного, цивільного та кримінального судочинства. Слід зазначити, що в Конституції Азербайджанської Республіки не визначено таких форм судочинства, як адміністративне та господарське.
3. У Конституції Азербайджанської Республіки передбачено, що прокуратура бере участь у кримінальних провадженнях, проте немає згадки, чи бере участь прокуратура в інших провадженнях
4. Застосування не передбачених законодавством правових засобів з метою змін повноважень судів і створення надзвичайних судів заборонено.

У статті 126 Конституції Азербайджанської Республіки визначені основні вимоги до кандидатів на посади суддів. При цьому такі кандидати повинні бути громадянами Азербайджанської Республіки, мати вищу юридичну освіту та стаж роботи у сфері юриспруденції не менше п'яти років. Також у статті включена заборона для суддів займатися іншою діяльністю крім викладацької, наукової та творчої.

Стаття 127 Конституції Азербайджанської республіки визначає незалежність суддів. Судді незалежні, а будь-яке втручання в діяльність суддів заборонене. Тут же включено статтю про те, що судові провадження в Азербайджанській Республіці здійснюється на основі змагальності між сторонами. У кримінальному процесі Азербайджанської Республіки правосуддя ґрунтується на презумпції невинуватості, і завданням інших органів є доведення вини особи, яка звинувачується. Судовий процес у судах країни здійснюється державною мовою або мовою, якою розмовляє більшість населення тієї чи іншої території республіки. Особам, які не розуміють азербайджанської мови, гарантується надання перекладачів.

У статті 128 Конституції Азербайджанської Республіки визначено питання недо-

торканності суддів. Розроблено досить складну процедуру притягнення суддів до відповідальності у разі вчинення ними протиправних діянь.

129 стаття Конституції Азербайджанської Республіки присвячена виконанню рішень судів. За невиконання рішень судів передбачена кримінальна відповідальність.

У статті 130 Конституції Азербайджанської Республіки висвітлено діяльність Конституційного суду цієї країни. При цьому стаття висвітлює діяльність Конституційного суду досить коротко, на відміну від Закону України «Про Конституційний Суд України» [7].

Стаття 131 Конституції Азербайджанської Республіки визначає статус і повноваження Верховного суду країни. Законом передбачено, що Верховний Суд здійснює провадження як касаційна інстанція, а також дає відповідні роз'яснення стосовно застосування законодавства та судової практики.

Окремо у статті 132 визначені апеляційні суди Азербайджанської Республіки, при цьому визначена також процедура призначення суддів апеляційних судів, а також їх повноваження.

Стаття 133 Конституції Азербайджанської Республіки присвячена діяльності прокуратури. До основних напрямів діяльності прокуратури в цій країні відносяться нагляд за виконанням і застосуванням законів, порушення кримінальних справ в окремих, передбачених в законодавстві, випадках та проведення розслідування. Крім того, прокурори підтримують обвинувачення в суді у кримінальному провадженні, а також приносять протести на рішення судів.

Як зазначалося, питання конституційного регулювання діяльності судової влади та судів у Конституції України визначено у статтях 124–131-2.

Відмінністю від конституційного регулювання діяльності судової влади та судів в Україні є те, що у статті 124 вказано на участь у судовому процесі присяжних, при цьому діяльність їх висвітлена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [8]. В Азербайджанській Республіці питання присяжних визначено в Законі Азербайджанської Республіки «О судах и судьях» [9].

У статті 125 Конституції України визначено принципи судоустрою в Україні та роль Верховного Суду. Як і в Конституції Азербайджанської Республіки, в Україні заборонено створення надзвичайних судів. На відміну від Конституції Азербайджанської Республіки, в Конституції України визначено, що в Україні можуть бути створені спеціалізовані, а також адміністративні суди.

Стаття 126 Конституції України присвячена незалежності та недоторканності суддів в Україні. При цьому в зазначеній статті певною мірою повторюються окремі правові норми, які стосуються підстав для звільнення суддів та припинення їхньої діяльності, які більш детально висвітлені в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

У статті 127 Конституції України, як і в Конституції Азербайджанської Республіки, визначено, що судді під час виконання ними обов'язків не повинні брати участь у діяльності політичних партій та іншій політичній діяльності, виконувати іншу роботу, крім викладацької, наукової та творчої. Також визначені вимоги до суддів, які в переважній більшості більш конкретизовані в Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Стаття 128 Конституція України визначає процес призначення суддів, який в Азербайджанській Республіці більш чітко виписаний у Законі «О судах и судьях».

© Ahaiev Khusein, 2023

На відміну від Конституції Азербайджанської Республіки, в Конституції України, у статті 129, визначено основні засади судочинства, які в Конституції Азербайджанської Республіки виражені у різних статтях.

Стаття 129-1 Конституції України подібна до відповідної статті Конституції Азербайджанської Республіки, вона передбачає основні засади і вимоги щодо виконання рішень судів.

У Конституції України у статті 130-1 визначено наявність суддівського самоврядування, яке в Азербайджанській Республіці відсутнє.

Стаття 131 Конституції України визначає засади, функції та повноваження Вищої ради правосуддя. Зазначений орган в Азербайджанській Республіці відсутній.

Як і в Азербайджанській Республіці, в Конституції України у статті 131-1 визначено наявність прокуратури та її функції. Проте на відміну від Азербайджанської Республіки, діяльність прокуратури досить обмежена. Вона включає тільки такі функції, як: підтримання обвинувачення в судовому засіданні, організація досудового розслідування, а також нагляд за діями правоохоронних органів під час проведення досудового розслідування і представництвом інтересів держави в судах. Також коротко визначено діяльність керівництва прокуратури.

Крім прокуратури, в Конституції України у статті 131-2 відображено також і діяльність адвокатури, головною метою якої є надання професійної юридичної допомоги. При цьому досить дискусійним питанням, яке неодноразово піддавалося критиці, є визначення в Конституції України так званої «адвокатської монополії» у кримінальних провадженнях. Тобто тільки адвокати мають право здійснювати захист осіб у разі кримінального переслідування.

Досить детально діяльність суду та судової влади в Україні відображено у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» [8].

Аналіз Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та Закону Азербайджанської Республіки показує, що в Україні, відповідно до вимог Конституції, створена така система судів: місцеві та окружні суди, апеляційні суди та Верховний Суд, який здійснює касаційні функції.

Крім того, в Україні окремими законами визначено Конституційний Суд України та Вищий антикорупційний суд [10].

В Азербайджанській Республіці система судів набагато складніша. Основними судами в Азербайджанській Республіці є районні та міські суди. Крім того, відповідно до законодавства, до судів першої інстанції віднесено суд Азербайджанської Республіки з тяжких злочинів та військові суди, а також військовий суд Азербайджанської Республіки з тяжких злочинів), місцеві економічні суди.

До судів другої інстанції відносяться: Верховний суд Нахчіванської республіки, Апеляційний суд Азербайджанської Республіки, Економічний суд Азербайджанської Республіки.

Касаційною інстанцією визначено Верховний Суд Азербайджанської Республіки.

Таким чином, порівняльний аналіз судових систем та судової влади показав, що в Україні та Азербайджанській Республіці є окремі відмінності, які можна використати

для покращання законодавства про судову владу та суди.

1. Як в Україні, так і Азербайджанській Республіці судова влада та судова система визначені в конституціях досить детально. Проте в Україні, на відміну від Азербайджанської Республіки, наявні адміністративні суди, а також Вищий антикорупційний суд. В Азербайджанській Республіці функції господарських судів виконують економічні суди, а також до судів першої інстанції віднесено суди з тяжких злочинів, військові суди та військові суди з тяжких злочинів. В Україні на сьогодні йде війна, але питання про організацію військових судів не ставиться.

2. В Україні, на відміну від Азербайджанської Республіки, створено відповідне суддівське самоврядування, а також Вища Рада правосуддя, які здійснюють відповідний контроль за діяльністю судів. В Азербайджанській Республіці всі питання контролю за судовою діяльністю і судами покладено на органи державної влади.

3. Система добору кандидатів на посади суддів здебільшого в обох країнах подібна, проте в Україні для цього створено Вищу кваліфікаційну комісію та Вищу раду правосуддя, які стають певним бар'єром у сфері запобігання і протидії корупції в судовій системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Рустамзаде А.Х.* Правовые аспекты функционирования и деятельности Верховных судов Азербайджанской республики и Украины: сравнительный анализ. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції 2016. № 3.
2. *Ковалів М.В., Єсімов С.С., Лозинський Ю.Р.* Правове регулювання правоохоронної діяльності: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 323 с.
3. *Тацій В.Я.* Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. Вісник Академії правових наук України : зб. наук. праць. Х. : Право, 2012. № 4 (71). С. 3–17.
4. *Хлистік М.А.* Визначення поняття правоохоронного органу в законодавстві України. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2021. № 4. Т. 32 (71).
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Конституция Азербайджанской республики. Баку, 2018.
7. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 49. Ст. 272.
8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст. 545.
9. О судах и судьях: Закон Азербайджанской республики от 10 июня 1997 года № 310-1 р.
10. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 24. Ст. 212.

REFERENCES

1. *Rustamzade A.Kh.* (2016). Pravoviie aspekty funktsyonirovaniia i dieiatelnosti Vierkhovnykh sudov Azerbaidzhanskoi riespubliki i Ukrainy: sravnitielnyi analiz. "Legal aspects of the functioning and activity of the Supreme Courts of the Republic of Azerbaijan and Ukraine: comparative analysis". Actual problems of domestic jurisprudence. №. 3 [in Ukrainian].
2. *Kovaliv M.V., Yesimov S.S., Lozynskiy Yu.R.* (2018). Pravove rehuliuвання pravookhoronnoi diialnosti. "Legal regulation of law enforcement activities": training man. Lviv: LvDUVS. 323 p. [in

© Ahaiev Khusein, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.2\(60\).27](https://doi.org/10.36486/np.2023.2(60).27)

Issue 2(60) 2023

<http://naukaipravookhorona.com/>

Ukrainian].

3. *Tatsii V.Ya.* (2012). Poniattia ta systema pravookhoronnykh orhaniv: u konteksti systemnykh zmin do Konstytutsii Ukrainy. "Concept and system of law enforcement bodies: in the context of systemic changes to the Constitution of Ukraine". Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine: coll. of sciences works. Kh.: Pravo. №. 4 (71). P. 3–17 [in Ukrainian].

4. *Khlystik M.A.* (2021). Vyznachennia ponyattya pravookhoronnoho orhanu v zakonodavstvi Ukrainy. "Definition of the concept of a law enforcement agency in the legislation of Ukraine". Academic notes of Vernadsky Kyiv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences. №. 4. Vol. 32 (71) [in Ukrainian].

5. Konstytutsiia Ukrainy. "Constitution of Ukraine". Verkhovna Rada information. 1996. №. 30. Art. 141 [in Ukrainian].

6. Konstytutsiia Azerbaidzhanskoi respubliky. "Constitution of the Republic of Azerbaijan". Baku, 2018 [in Ukrainian].

7. Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. "Constitutional Court of Ukraine: Law of Ukraine of October 16, 1996 №. 422/96-VR". Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1996. №. 49. Art. 272 [in Ukrainian].

8. Pro sudoustrii i status suddiv. "On the Judicial System and the Status of Judges: Law of Ukraine dated June 2, 2016 №. 1402-VIII". Verkhovna Rada information. 2016. №. 31. Art. 545 [in Ukrainian].

9. O sudakh y sudiakh. "On Courts and Judges: Law of the Republic of Azerbaijan dated June 10, 1997 №. 310-1" [in Ukrainian].

10. Pro Vyshchyi antykoruptsiinyi sud. "High Anti-Corruption Court: Law of Ukraine dated June 7, 2018 №. 2447-VIII". Information of the Verkhovna Rada. 2018. №. 24. Art. 212 [in Ukrainian].

UDC 340:347.9(479.24+477)

Ahaiev Khusein,

Applicant of the Department of Educational and Scientific Institute of Law. Prince
Vladimir the Great of the Interregional Academy of Personnel Management,
Kyiv, Ukraine

CONSTITUTIONAL BASES OF JUDICIAL ACTIVITY IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN AND UKRAINE

The state regulates almost all spheres of social life. At the same time, certain spheres are regulated quite carefully, since such areas as life, health of citizens, their freedom and inviolability are under the constant control of state bodies, which are defined as law enforcement agencies.

In both Ukraine and Azerbaijan, the activities of law enforcement agencies are subjected to special control by the state institutions, the Presidents of Ukraine and Azerbaijan respectively, the Parliament and the Cabinet of Ministers.

Furthermore, in the Constitution of Ukraine and the Constitution of the Republic of Azerbaijan, separate law enforcement bodies and their activities are expressly defined. The constitutions of these republics assign a special role to the judiciary and the activity of courts. It is undeniable that courts play an important role in protecting the rights and freedoms of individuals and legal entities.

The courts applied the legal norms contained in the constitutions, and therefore their

© Ahaiev Khusein, 2023

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2023.2\(60\).27](https://doi.org/10.36486/np.2023.2(60).27)

Issue 2(60) 2023

<http://naukaipravookhorona.com/>

activities should be reflected in the basic laws of the republics.

Comparison between the coverage of courts' activities in Ukraine and the Republic of Azerbaijan has a significant importance. However much lawmakers try to take into account all aspects related to the constitutional rights and freedoms of citizens and legal entities, some aspects may be overlooked or not clearly reflect the very provisions of normative acts, including the Constitution.

Some points of the constitutional status of the judiciary and the activity of courts in Ukraine as well as in the Republic of Azerbaijan are not identical and consequently it can be stated that the purpose of the article lies in the necessity of defining these differences and the possibility of application of certain points in the activity of the judiciary and courts in Ukraine.

There are certain differences in defining the functions and activities of the prosecutor's office in Ukraine and in the Republic of Azerbaijan.

The purpose of the article has been determined as a comparison of the constitutional framework of activity of the judiciary and courts in Ukraine and the Republic of Azerbaijan, in particular, the activity of the Prosecutor's Office, and making some proposals for improvement of their activity.

Keywords: court, judicial power, judicial system, prosecutor's office, constitutional foundations, regulation of judicial power, protection of rights and freedoms of individuals and legal entities.

Отримано 14.06.2023